

Borçlanma Yetkileri Açısından Vakıf ile Trust Yöneticilerinin Mukayesesi*

Comparison of Trust and *Waqf* Managers in terms of Borrowing Powers

Salih Erden¹

*Bu çalışma Prof Dr. Süleyman Kaya danışmanlığında 15.09.2023 tarihinde tamamladığımız "Osmanlı Vakıf Hukukunda İstidâne ve Tüzel Kişilikle İlişkisi (XVI.-XVIII. Yüzyıllar)" başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı, İstanbul, 2023).

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Salih Erden (Arş. Gör. Dr.),
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat
Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü İslam
Hukuku Anabilim Dalı, Zonguldak, Türkiye
E-posta: salih.erden@beun.edu.tr
ORCID: 0000-0002-0109-4796

Başvuru/Submitted: 13.03.2023

Revizyon Talebi/Revision Requested:
05.06.2023

Son Revizyon/Last Revision Received:
06.07.2023

Kabul/Accepted: 11.07.2023

Atıf/Citation: Erden, Salih. Borçlanma Yetkileri Açısından Vakıf ile Trust Yöneticilerinin Mukayesesi. *İslam Tetkikleri Dergisi-Journal of Islamic Review* 13/2, (Eylül 2023): 665-687. <https://doi.org/10.26650/iuitd.2023.1264466>

ÖZ

Trust, başlangıçta İngiliz hukuk sisteminde ortaya çıkan ve daha sonra medeni hukuk ve karma hukuk sistemlerini benimseyen pek çok ülkede kabul gören ve uygulanan bir kurumdur. Trustın kökeniyle ilgili birçok teori öne sürülmüştür. Ancak bunlar arasında en çok dikkat çeken ve ilgi göreni trustın vakıf müessesesinden esinlenmiş olabileceğini ileri süren teoridir. Vakıf ve trust, yapısal ve işlevsel olarak birçok ortak noktaya sahiptir. Farklı tarihsel-dini bağlamlarda ortaya çıkmış ve gelişmiş olsalar da ana hedefleri oldukça yakındır ve birbirleriyle örtüşmektedir. Ayrıca trust ve vakıf yöneticileri de birçok açıdan birbirine oldukça benzemekte olup bu, onların borçlanma yetkilerine bakıldığında açıkça görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, borçlanma yetkileri yönünden vakıf ve trust yöneticilerinin karşılaştırmalı bir analizini yapmaktır. Çalışmanın neticesinde, borçlanma yetkileri cihetinden vakıf ve trust yöneticileri arasında birtakım farklılıklar mevcut olduğu; fakat mühim ortak yönlerin de bulunduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Vakıf, Trust, Mütevellî, Borçlanma

ABSTRACT

The institution of the trust is one that initially emerged in the English legal system and was later accepted and applied in many countries that adopted civil law and mixed law systems. Many theories have been put forward as to the origin of trusts. However, the most prominent and popular theory is the one that suggests that trusts may have been inspired by the institution of the *waqf*. There are many structural and functional commonalities between the *waqf* and trust systems. Although they emerged and developed in different historical-religious contexts, their main objectives are quite close and overlapping. Moreover, trust and *waqf* managers are also quite similar in many respects, which is evident from their borrowing powers. The purpose of this study is to make a comparative analysis of trust and *waqf* managers in terms of their borrowing powers. The results of the study show some differences between *waqf* and trust managers in this regard, but there are also important similarities.

Keywords: Islamic Law, *Waqf*, Trust, Trustee, Borrowing

EXTENDED ABSTRACT

A trust arises when an individual's property is transferred to someone who promises to keep it separate from his or her assets and to manage it for the benefit of the beneficiary. The institution of the trust first emerged in English law and was later adopted by civil law and mixed law. There are many theories about the origin of trusts, the most prominent and popular of which is the Islamic *waqf* theory. Important similarities exist between *waqf* and trust systems. Both structures are quite similar in terms of their main objectives developed they developed in two different socio-economic environments and have different historical and religious backgrounds, there are significant structural and functional similarities between these two structures. While there are studies on the similarities and differences between these two structures, no independent study has yet adequately compared the managers of these structures. The result of this study showed that there are significant common points between *waqf* and trust structures.

The institution of the trust frequently attracts the attention of scholars because these institutions consist of a multifaceted structure. Although trusts have existed since the Middle Ages, it was not until the 16th century that they became a legal structure. Indeed, the name "trust" was only given to it in that century. Before the 16th century, the institution was known as "use" and was mainly a means by which people could get rid of certain financial burdens. After the 16th century, this structure was transformed into a legal system.

While some scholars argue that the institution of the trust is an achievement of the English legal system, others argue that it was influenced by previous legal structures. The first researchers on this topic claimed that the idea of a trust system was influenced by the Roman institution of *fidicommissum*. This theory was adopted by the scientific community for a long time. Later, the English jurist Frederic William Maitland and the American legal scholar Oliver Wendell Holmes based the origins of a trust system on *Salmannus*. This theory, which was put forward at the end of the 19th century, was also widely accepted by western scholars. However, both theories were criticised in many respects. Last century, many scientists argued that the trust system is based on an Islamic *waqf*, a theory which is still popular and which attracts attention today. According to the theory put forward in the twentieth century, a trust is similar to a *waqf* in terms of structure and function. The historical proximity between them also confirms this.

There are many comparative studies on *waqf* in the Islamic world and on the institution of the trust in English law. As far as can be ascertained, the first of these is "Note on the Origin of Uses and Trusts-Waqfs" written by Ann Van Wynen Thomas in 1949. In her study, Thomas mentions some basic information about *waqfs* and highlights that the *waqf* may have influenced the trust. Another study is Henry Cattan's article, "The Law of Waqf", published in 1955. In this study, Cattan explains the basic similarities and differences between the Islamic *waqf* and the English trust. Another important study on the subject was conducted by Monica M. Gaudiosi in 1987. In her study titled "The Influence of the Islamic Law of *Waqf* on the

Development of the Trust In England: The Case of Merton College”, Gaudiosi compares waqf and trust in the case of Merton College, founded in Oxford in 1264, and analyses the similarities and differences between them. Apart from these, Avisheh Avini’s “Origins of the Modern English Trust Revisited”, Andrew White’s “Breathing New Life into the Contemporary Islamic Waqf: What Reforms Can Figh regarding Awqaf Adopt from the Common Law of Trusts without Violating Shari’ah”, Mohammad Abdullah’s “Application of Discretion and Certainties in Waqf Vis-A`-Vis Trust”, Haitam Suleiman’s “The Islamic Trust *waqf*: a Stagnant or Reviving Legal Institution?” and Şahban Yıldırım’s “The Islamic “*Waqf*” Institution as the Origin of “Trust” in Common Law”. In the aforementioned studies, *waqfs* and trusts have been compared in terms of structure and function, while the managers of the two systems were only compared at a superficial level.

In many respects, there are quite obvious similarities between waqf and trust managers. Their authorization to spend on behalf of the structure they are responsible for administering shows the extent and scope of this similarity. In this study, the definition and nature of the trust, the theories about its origin, the definition and nature of the *waqf*, the basic similarities and differences between the *waqf* and the trust, as well as the situations in which the managers of a *waqf* and a trust can borrow on behalf of the structure whose administration they are responsible for, and the level of borrowing authority that is granted to them will be discussed. This latter topic will be addressed from several aspects, such as whether waqf or trust managers have the authority to carry out the borrowing process alone, who will be responsible for the debt taken on behalf of the institution, how the debt will be repaid, who the addressee of the creditors is, and whom they can sue in case of a problem related to the payment of the debt.

Giriş

Trust, bir bireyin malını, kendi mal varlığından ayrı tutmayı ve lehtar yararına yönetmeyi taahhüt eden birine devretmesini ifade eder. İlk olarak İngiltere’de ortaya çıkan trust, çok yönlü bir kurum olması sebebiyle bilim insanlarının hayli ilgisini çekmiştir. Trustın temelleri Orta Çağa kadar uzanmaktadır. Bununla birlikte onun hukuki bir kurum haline gelmesi 16. yüzyılı bulmuştur. 1536 tarihli *Statute of Uses* öncesine kadar “use” olarak bilinen bu kuruma “trust” adı da bu yüzyılda verilmiştir.¹

İngiltere’de *State of Uses*’nın kabul edilmesinden önce “use” olarak bilinen trustın kökeni hukukçular arasında tartışma konusudur. Bazı bilim insanları trustın İngiliz hukuk sistemine özgü ve bu hukuk sisteminin bir başarısı olduğunu ileri sürerken bazıları onun kendisinden önceki hukuki yapılardan etkilendiğini savunmuştur. Trustla ilgili ilk araştırma yapanlar onun Roma hukukundaki *fideicommissum*’dan etkilendiği iddia etmişlerdir. Bu teori bilim çevresi tarafından uzun süre benimsenmiştir. Daha sonra İngiltereli hukukçu Frederic William Maitland ve Amerikalı hukuk bilgini Oliver Wendell Holmes trustı Frank hukukundaki *salmannus*’a dayandırmıştır. 19. yüzyılın sonunda ortaya atılan bu teori de batılı bilginler tarafından oldukça kabul görmüştür. Fakat sonrasında her iki teori de birçok açıdan eleştirilmiştir. Son yüzyılda ise birçok araştırmacı *vakfın* trusta kaynaklık ettiğini savunmuştur. Bu teori günümüzde daha çok ilgi çekmektedir. İlk olarak 1900’lerin ortalarında öne sürülen bu teoriye göre trust, başta yapı ve işlev olmak üzere pek çok açıdan vakfa benzemektedir. Aralarındaki tarihsel yakınlık da bunu doğrulamaktadır.²

Modern literatürde İslam hukukundaki vakıf ve İngiliz hukukundaki trustla ilgili birçok karşılaştırmalı çalışma bulunmaktadır. Tespit edilebildiği kadarıyla bunların ilki 1949 yılında Ann Van Wynen Thomas tarafından kaleme alınan “*Note on the Origin of Uses and Trusts-Waqfs*” isimli çalışmadır. Thomas çalışmasında vakıfla ilgili bazı temel bilgilere değinmekte ve vakfın trustı etkilemiş olabileceğine dikkat çekmektedir.³ Bir diğer çalışma Henry Cattan’ın “*The Law of Waqf*” adlı makalesi olup 1955 yılında yayınlanmıştır. Cattan çalışmasında vakıf

1 Monica M. Goudiosi, “Influence of the Islamic Law of Waqf on the Development of the Trust In England: The Case of Merton College”, *University of Pennsylvania Law Review* 136 (1988), 1240; Avisheh Avini, “Origins of the Modern English Trust Revisited”, *Tulane Law Review* 70/4 (1996 1995), 1139-1164; White Andrew, “Breathing New Life into the Contemporary Islamic Waqf: What Reforms Can Figh Regarding Awqaf Adopt from the Common Law of Trusts without Violating Shari’ah?” 41/3 (2006), 512; Istvan Sandor, “Attempts at Adoption of the Anglo-Saxon Trust”, *Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eotovos Nominatæ: Sectio Iuridica* 55 (2014), 411-413; Istvan Sandor, “One The Emergence and Development of the Trust Legal Institution”, *Journal on European History of Law* 7/2 (2016), 80-96.

2 Goudiosi, “Influence of the Islamic Law of Waqf on the Development of the Trust In England: The Case of Merton College”, 1240-1241; Avini, “Origins of the Modern English Trust Revisited”, 1140-1141; Andrew, “Breathing New Life into the Contemporary Islamic Waqf: What Reforms Can Figh Regarding Awqaf Adopt from the Common Law of Trusts without Violating Shari’ah?”), 510-511; Sandor, “Attempts at Adoption of the Anglo-Saxon Trust”, 414-429.

3 Ann Van Wynen Thomas, “Note on the Origin of Uses and Trusts”, *Southwestern Law Journal* 3/2 (1949), 162-167.

ile İngiliz trustı arasındaki genel benzerlikleri ve farklılıkları açıklamaktadır.⁴ Yine bu konuda diğer bir önemli çalışma 1987 senesinde Monica M. Gaudiosi tarafından yapılmıştır. Gaudiosi, “*The Influence of the Islamic Law of Waqf on the Development of the Trust In England: The Case of Merton College*” isimli çalışmasında 1264 yılında Oxford’da kurulan Merton Koleji örneğinde iki kurumun karşılaştırmalı analizini yapmaktadır.⁵ Bunların dışında Avisheh Avini’nin “*Origins of the Modern English Trust Revisited*”, Andrew White’in “*Breathing New Life into the Contemporary Islamic Waqf: What Reforms Can Figh regarding Awqaf Adopt from the Common Law of Trusts without Violating Shari’ah*”, Mohammad Abdullah’ın “*Application of Discretion and Certainties in Waqf Vis-A-Vis Trust*”, Haitam Suleiman’ın “*The Islamic Trust waqf: a Stagnant or Reviving Legal Institution?*” ve Şahban Yıldırım’ın “*Common Law’da “Trust”ın Kökeni Olarak İslami “Vakıf” Kurumu*” adlı makalesi bulunmaktadır.⁶ Söz konusu çalışmalarda vakıf ile trust daha ziyade yapı ve işlev açısından karşılaştırılmış, iki kurumun yöneticileri çok kısmî düzeyde mukayese edilmiştir. Özetle vakıf mütevellisi gibi trust yöneticisinin, kurum mal varlığını lehtarların menfaatine uygun bir şekilde yönetmesi gerektiğinden ve her iki yöneticinin dini ve ahlaki sorumluluklarının bulunduğundan bahsedilmiştir.

Vakıf ile trust arasında yapı ve işlev açısından önemli ortak yönler olduğu gibi bu kurumların yöneticileri arasında da oldukça belirgin benzerlikler bulunmaktadır. Onların idaresinden sorumlu oldukları kurum adına borçlanma yetkileri bu benzerliğin boyutlarını ve kapsamını göstermektedir. Bu çalışmada trustın tanımı ve mahiyeti, kökenine dair teoriler, vakfın tanımı ve mahiyeti, vakıf ile trust arasındaki temel benzerlikler ve farklılıkların yanı sıra vakıf ve trust yöneticisinin, idaresinden sorumlu oldukları kurum adına hangi durumlarda borçlanma yoluna gidebilecekleri, onlara ne düzeyde bir borçlanma yetkisi tanındığı, onların borçlanma işlemini tek başlarına gerçekleştirme yetkilerinin olup olmadığı, alınan borçtan kimin sorumlu olacağı, borcun ödemesinin nasıl yapılacağı ve borcun ödemesiyle ilgili bir problem ortaya çıktığında alacaklıların muhatabının kim olduğu ve kime dava açabilecekleri gibi birçok açıdan vakıf ve trust yöneticileri mukayese edilecektir.

1. Trustın Tanımı ve Mahiyeti

Trust sözlükte “güvenmek, itimat etmek, güvene dayalı muamele” gibi çeşitli anlamlara gelmektedir. Ancak literatürde teknik bir terim olarak genel kabul görmüş bir trust tanımına rastlanmaz. Hatta bazı araştırmacılar trustı kesin olarak tanımlamanın imkansız olduğu

4 Henry Cattan, “The Law of Waqf”, *Herbert Law in the Middle East* (Washington, 1955), 203-218.

5 Gaudiosi, “Influence of the Islamic Law of Waqf on the Development of the Trust In England: The Case of Merton College”, 1231-1262.

6 Avini, “Origins of the Modern English Trust Revisited”; Andrew, “Breathing New Life into the Contemporary Islamic Waqf: What Reforms Can Figh Regarding Awqaf Adopt from the Common Law of Trusts without Violating Shari’ah?”; Mohammad Abdullah, “Application of discretion and certainties in waqf vis-a-vis trust”, *Trusts & Trustees* 21/5 (2015), 520-529; Haitam Suleiman, “The Islamic Trust waqf: a Stagnant or Reviving Legal Institution?”, *Electronic Journal of Islamic and Middle Eastern Law (EJIMEL)* 4 (2016), 27-43; Şahban Yıldırım, “Common Law’da ‘Trust’ın Kökeni Olarak İslami ‘Vakıf’ Kurumu”, *TAAD* 53 (2023).

kanaatindedir.⁷ Bununla birlikte trustla ilgili yapılan açıklamalardan hareketle onu “Tek taraflı irade beyanıyla kurulan ve bir mal varlığının kendi mülkünden ayrı bir mülk olarak elinde tutmayı ve lehtarların yararına yönetmeyi taahhüt eden bir kişiye devredilmesini ifade eden hukuki bir tasarruf” olarak tarif etmek mümkündür.⁸ Bazı araştırmacılar, trustın etimolojik olarak İskandinavca “troast” kelimesinden geldiğini savunmakta iken bazıları da Flemenkçe “troosten” ve Almanca “trosten” ile ilişkili olduğunu ileri sürmektedir.⁹

Trustın üç tarafı vardır: kurucu (settler), güvenilen (trustee) ve lehtar (cestui que trust/beneficiary). Kurucu sahip olduğu mal varlığını güvenilene devreder, o da lehtarların yararına trustı yönetir. Trust kurucusu trustın yönetim şekli ve biçimine karar verebilir. Hukuki yapı kurulduktan sonra, kurucu ile trust arasındaki ilişki sona erer ve kurucu, trust üzerindeki tüm haklarını kaybeder. Hukuki olarak malvarlığının sahibi artık “güvenilen”dir. Güvenilen trusta ait mal ve hakları, trust işleminin ekonomik amacına, trust şartnamesinde belirlenen koşullara ve yasaların kendisine getirdiği sorumluluklara uygun şekilde yönetme yetkisine sahip olur. Güvenilen ile trust arasındaki bu durum onu salt bir temsil ilişkisinden ayıran en önemli husustur.¹⁰

Lehtarın belirlenmesi trust için esastır. Zira trustın geçerli olabilmesi için ondan yararlanacakların bilinmesi gerekir.¹¹ Trustı fiilen kullanma ve ondan yararlanma hakkı bulunan lehtar aynı zamanda güvenileni denetleme yetkisine sahiptir. Lehtar, güvenilenin yükümlülüklerini ve sorumluluklarını yerine getirmemesi halinde şahsi ve aynı talepte bulunabilir.¹²

Trustın sürekli olması yasaklanmıştır. Bu, trustın geçerli olması için çok önemli bir şarttır. Hatta bazı hukuk sistemlerinde trust için belli bir zaman sınırı konulmuştur. Örneğin, İngiliz yasalarına göre bir trust, en fazla 125 yıl süreli kurulabilir. Bu yasağın sebebinin piyasaların

7 Eylem Apaydın, “Common Law’da Trust Kavramı ve Civil Law’da Trust Alanında Güncel Gelişmeler”, *Legal Hukuk Dergisi* 14/160 (2016), 1793-1800; Gökçe Kurtulan Güner, *Trust Kurumu ve Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü Özel Hukuk Doktora Programı, Doktora Tezi, 2019), 103-104.

8 Avisheh Avini, “Origins of the Modern English Trust Revisited”, *Tulane Law Review* 70/4 (1996 1995), 1139-1164; Istvan Sandor, “Attempts at Adoption of the Anglo-Saxon Trust”, *Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eotovos Nominatae: Sectio Iuridica* 55 (2014), 411-413; Mohammad Abdullah, “Application of discretion and certainties in Waqf vis-a-vis trust”, *Trusts & Trustees* 21/5 (2015), 520; David Hayton vd., *Underhill and Hayton Lavv Relating to Trust and Trustees* (LexisNexis, 2016), 3-4, 22; Gökçe Kurtulan Güner, *Trust Kurumu ve Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü Özel Hukuk Doktora Programı, Doktora Tezi, 2019), 104; Nihan Cihan Temizer, “Vakıf Sistemi: Osmanlı ve Batı Karşılaştırması”, *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies* 2 (2021), 147-148.

9 Adlandırmanın kökeni hakkındaki görüşler için bk. Sandor, “One The Emergence and Development of the Trust Legal Institution”, 98-100.

10 Apaydın, “Common Law’da Trust Kavramı ve Civil Law’da Trust Alanında Güncel Gelişmeler”, 1805; Kurtulan Güner, *Trust Kurumu ve Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*, 107-108.

11 H. Pettit Philip, *Equity and the Law of Trusts* (United Kingdom: Oxford University Press, 2012), 57-58; Mohammad Abdullah, “Application of discretion and certainties in Waqf vis-a-vis trust”, 522-524.

12 James E. Penner, *The Law of Trusts* (Oxford University Press, 2016), 25-26; Güner, *Trust Kurumu ve Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*, 109.

serbest akışını sağlamak ve ekonomik durgunluğu önlemek olduğu belirtilmiştir.¹³ Bununla birlikte ilk zamanlardaki trustların süreklilik arz ettiği hatta süreklilik karşıtı kuralın bütün trustlara dair olmadığı, bu kuralın ortaya çıkışından sonra bile hayır cihetine yönelik trustlarda sürekliliğin devam ettiği de ifade edilmektedir.¹⁴

Trust, güvene dayalı bir kurumdur. Onun temelinde kurucu ile güvenilen arasındaki inanç bulunmaktadır. Güvenilenin trusta karşı olan borçlarının kaynağı da bu inançtır. Trustı devralan güvenilen, onu kurucunun trust metninde ön gördüğü şekilde bir başkasının lehine idare etmeyi üstlenir.¹⁵

Trustta ikili mülkiyet¹⁶ söz konusudur. Tasarruf etme, yönetme, koruma hakkı ile onun nasıl kullanılacağı ve ondan ne şekilde yararlanılacağı noktasında yetki ve sorumluluk güvenilene aittir. Trusttan fiili olarak faydalanma hakkı ise lehtara tanınmıştır. Trust mülkünün yasal sahibi güvenilendir. Fakat onu lehtarların çıkarına göre yönetmekle mükelleftir.¹⁷ Tuğrul Ansay'ın ifadesiyle malların hukukî bakımdan maliki trustee (güvenilen), hakkaniyet icabı maliki (equitable owner) ise lehtardır. Trustee malları kendi namına fakat lehtar menfaatine idare eder.¹⁸

Trust işleminde, ayrıştırılmış malvarlığı ilkesi geçerlidir. Bu ilke, trust alanın şahsi malvarlığı ile trust işlemi kapsamında sahip olduğu malvarlığının birbirinden ayrı olduğu anlamına gelir. Yani güvenilenin özel borçları nedeniyle trust malvarlığına el konulamaz. Bir malvarlığındaki değişim diğerini etkilemez.¹⁹ Güvenilen, trustı kendi yararına kullanamaz.

-
- 13 Barbara Hauser, *United States, Trusts in Prime Jurisdictions* (STEP, 2016), 441; Virgo, *The Principles of Equity & Trusts*, 102; J.H.C. Morris- W.Barton Leach, *The Rule Against Perpetuities* (UK: Stevens & Sons Ltd, ts.), 14; Kurtulan Güner, *Trust Kurumu ve Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*, 27, 165; Istvan Sandor, “Remarks about the History of Foundations”, *Journal on European History of Law* 8/1 (2021), 112.
- 14 bk. Goudiosi, “Influence of the Islamic Law of Waqf on the Development of the Trust In England: The Case of Merton College”, 1246; Andrew, “Breathing New Life into the Contemporary Islamic Waqf: What Reforms Can Fiqh Regarding Awqaf Adopt from the Common Law of Trusts without Violating Shari’ah?”), 499-500.
- 15 Sandor, “One The Emergence and Development of the Trust Legal Institution”, 94; Apaydın, “Common Law’da Trust Kavramı ve Civil Law’da Trust Alanında Güncel Gelişmeler”, 1805; Kurtulan Güner, *Trust Kurumu ve Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*, 107-108.
- 16 Bunlardan biri (legal title) hukuk kurallarına diğeri (equitable title) equity kurallarına tabi mülkiyet hakkıdır. Detaylı bilgi için bk. Apaydın, “Common Law’da Trust Kavramı ve Civil Law’da Trust Alanında Güncel Gelişmeler”, 1806. Esasında bu durum trustın ilk olarak ortaya çıktığı İngiliz hukukunun iki başlı (common law- equity law) yapısından kaynaklanmaktadır. İngiliz hukuk sistemiyle ilgili detaylı bilgi için bk. Kurtulan Güner, *Trust Kurumu ve Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*, 13-20. Öte yandan ilk trustların Canon Law’a (Kilise Hukuku)’uygun olarak kurulduğu ve trust mülkünün nihai sahibinin Mesih olduğu belirtilmektedir. bk. Andrew, “Breathing New Life into the Contemporary Islamic Waqf: What Reforms Can Fiqh Regarding Awqaf Adopt from the Common Law of Trusts without Violating Shari’ah?”), 510, 513.
- 17 David Hayton vd., *Underhill and Hayton Law Relating to Trust and Trustees* (LexisNexis, 2016), 22; James E. Penner, *The Law of Trusts* (Oxford University Press, 2016), 25-26; Graham Virgo, *The Principles of Equity & Trusts* (Oxford University Press, 2018), 17, 41, 45; Güner, *Trust Kurumu ve Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*, 109. Diğer bir ifadeyle güvenilenin sahip olduğu mülkiyet, rakabe mülkiyeti (kuru ve çıplak mülkiyet) lehtarın sahip olduğu mülkiyet ise menfaat mülkiyetidir.
- 18 W. Friedmann- T. Ansay, “Tüzel Kişilik Nazariyeleri ve Tatbikat”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 15/1 (1958), 53.
- 19 Reid, Kenneth G. C., “Patrimony Not Equity: the Trust in Scotland” (2000) 3 *European Review of Private Law*, 427.

Onu şahsi malvarlığından ayırıştırması, alacaklılarından ve mirasçılarından koruması ve kurucu tarafından belirlenmiş amaç için elinde tutması gerekir. Dolayısıyla güvenilen, trustı kurucunun belirlediği şartlar ve kanunla belirlenen sınırlar içinde yönetmek zorundadır. Güvenilen, bunun dışında bir tasarrufta bulunamaz. Örneğin, trustı lehtar dışında birine veremez. Bunu yapsa bile bu işlem mahkeme tarafından geçersiz sayılır. Ayrıca lehtarlar bu gibi durumlarda güvenilen aleyhine dava açabilirler.²⁰

Trustı yöneten güvenilen, trust adına yaptığı sözleşmelerden şahsen sorumludur. Keza trusta yönelik haksız fiilleri sebebiyle güvenilenin tazmin sorumluluğu bulunmaktadır. Trustın idaresi için vekil olarak tayin ettiği kişinin ihmalden kaynaklanan haksız fiillerden de bizzat güvenilen mesul olur.²¹

Güvenilen, trust yönetiminde kendisine yardımcı olması için çalıştırdığı kişilere trust gelirinden ödeme yapabilir. Zaruri bir durumunda trust ana parasına da müracaat edebilir. Hatta trust kurucusunun kendisine yetki vermesi durumunda trustla ilgili yükümlülükleri yerine getirmek için trustın bir kısmını veya tamamını satabilir veya ipotek olarak verebilir. Trust kurucusu tarafından yetki verilmemesi halinde güvenilen mahkemeden izin alarak da bu işlemleri gerçekleştirebilir.²²

Batı'da 16. yüzyıla kadar trust, *use* olarak biliniyordu. *Use*, feodal yüklerden kurtulmak, ölüme bağlı tasarruflardan kaçınmak ve varlıkları korumak için tasarlanmış bir yapıydı. Bu süreçte, toprak sahipleri alacaklılardan, erkekler çeyiz yükümlülüklerinden ve dini gruplar Mortmain yasalarından²³ kaçmak için “use”u bir araç olarak kullanıyordu. Açıkçası söz konusu uygulama bir tür aldatma biçimi haline gelmişti ve bu nedenle “use”un kaldırılması için İngiliz Parlamentosu tarafından çeşitli yasalar çıkarıldı. Bu yasaların sonucusu, 1535 tarihli *Statute of Uses* idi. Kral VIII. Henry'nin parlamentonun kabul ettiği yasayı onaylamasının ardından *use* büyük ölçüde yürürlükten kaldırıldı.²⁴ Yasanın temel amacı, “use” uygulamasının ön gördüğü ikili mülkiyeti ortadan kaldırmak ve bu sayede devletin daha önce vergi alınamayan “use”lardan vergi alabilmesinin önünü açmaktı.²⁵ Bu yasayla güvenilen ile lehtar arasında

20 Simon Gardner, *An Introduction to the Law of Trusts* (Oxford University Press, 2011), 15; Mohammad Abdullah, “Application of discretion and certainties in Waqf vis-a-vis trust”, 527-528; Graham Virgo, *The Principles of Equity & Trusts* (Oxford University Press, 2018), 17; Kurtulan Güner, *Trust Kurumu ve Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*, 107-108.

21 Austin W. Scott, “Liabilities Incurred in the Administration of Trusts”, *Harvard Law Review* 28/8 (1915), 725-727; Apaydın, “Common Law’da Trust Kavramı ve Civil Law’da Trust Alanında Güncel Gelişmeler”, 1804.

22 Scott, “Liabilities Incurred in the Administration of Trusts”, 731-734.

23 Mortmain yasalarıyla ilgili detaylı bilgi için bk. Avini, “Origins of the Modern English Trust Revisited”, 1144-1145; Andrew, “Breathing New Life into the Contemporary Islamic Waqf: What Reforms Can Figh Regarding Awqaf Adopt from the Common Law of Trusts without Violating Shari’ah?”), 513.

24 *Statute of Uses* tüm *uselara* yönelik değildi. Toprak mülkiyeti dışındaki ekonomik değerleri uygulama alanı dışında bırakmıştı. bk. Sandor, “One The Emergence and Development of the Trust Legal Institution”, 93.

25 Bu yasanın kabul edilmesinin arkasında yatan temel sebebin Kral VIII. Henry'nin kaybettiği siyasi gücü yeniden elde arzusu olduğu söylenmektedir. Şöyle ki vasiyet yoluyla devredilemeyen toprak mülkiyeti “use” sebebiyle kolay bir şekilde el değiştirmeye başlamış bu nedenle vergi kalemlerinde önemli bir kayıp yaşanmıştır. Ülkenin ekonomik gelirlerinin azalması sebebiyle gittikçe siyasi gücünü kaybeden Kral Henry de ülke ekonomisi için bu önemli gelir kaynağını tekrar harekete geçirmek dolayısıyla da siyasi gücünü yeniden tesis etmek amacıyla *State*

paylaştırılmış olan mülkiyet yapısı ortadan kalktı ve lehtar, “use”un tek maliki kabul edildi. Bu da onlardan vergi alınmasını mümkün hale getirdi.²⁶

Ancak yasa, mülk sahiplerinin yeni bir çözüm bulmasına yol açtı. İnsanlar artık mal varlıklarını başkalarına devrederken, aynı zamanda devrettiği kişilere *trust* adı verilen ilave bir yetki daha yüklemeye başladılar. Trust’ta mal varlığının hukuki sahibi trust’ı yöneten kişi (trustee) idi; lehtarlar ise mal varlığının yararlarını elde etmelerini sağlayan haklara sahiplerdi. Trustee, trustı kurucunun belirlediği şartlara ve lehtarların çıkarlarına uygun şekilde yönetmekle mükellefi.²⁷

Sonuç olarak *Statute of Uses* ile *use* önemli bir değişime uğramış, *trust* adı altında yeniden canlanmıştır.²⁸ 16. yüzyılda başlayan bu süreç 19. yüzyıla kadar devam etmiştir. Bu tarihten günümüze kadar olan dönemde ise modern trustlar ortaya çıkmış ve gelişmiştir.²⁹ Sanayi devriminin ardından trust artık kolektif bir yatırım olarak kullanılmaya başladı. 19. yüzyılın başlarında anonim şirketlere olan ilginin giderek azalması üzerine trustlar özel bir önem

of Uses adlı bir kanun çıkartmıştır. William S. Holdsvorth, *The Political Causes Which Shaped the Statute of Uses*, 26/2 (Harvard Law Review, 1912), 108. Ayrıca bk. Sandor, “One The Emergence and Development of the Trust Legal Institution”, 92-93.

- 26 William S. Holdsvorth, *The Political Causes Which Shaped the Statute of Uses*, *Harvard Law Review*, 26/2, (1912), 108; Eric W. Ives, *The Genesis of the Statute of Uses*, *The English Historical Review*, 82/325 (1967), 675. akt. Kurtulan Güner, *Trust Kurumu ve Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*, 20-21. Ayrıca bk. Sandor, “One The Emergence and Development of the Trust Legal Institution”, 93.
- 27 N.G. Jones - NEIL JONES, “Uses and ‘Automatic’ Resulting Trusts of Freehold”, *Cambridge University Press on behalf of Editorial Committee of the Cambridge Law Journal* 71/1 (2013), 91-114. *Statute of Uses* yasasının sonuçları hakkında detaylı bilgi için bk. Percy Bordwell, “The Repeal of the Statute of Uses”, *The Harvard Law Review Association* 39/4 (1926), 466.
- 28 Use’da arazinin sahibi (zilyed), araziye güvendiği bir kişiye bırakır, ancak bunu yaparken araziden sağlanacak gelirin kendisinin seçtiği bir veya daha fazla kişiye (kendisi de dahil olabilir) aktarılacağına güvenir. Araziden yararlanma hakkı verilen kişi veya kişiler, *cestuis que use* olarak adlandırılır. Trustan farklı olarak use’da lehtarın common law mahkemelerinde savunabileceği bir hakkı yoktur. Vergi sistemi açısından da use yapısının bazı önemli etkileri vardır. Orta çağda, kralın önemli gelir kaynaklarından biri, arazinin en büyük erkek çocuğa miras kalması halinde alınan intikal vergisi veya mirasçısı olmayan arazinin doğrudan Krala geçmesiydi. Use yapısının zamanla yaygınlaşması (1500 yılında İngiltere’de arazilerin yarısından fazlasının use ile başkasına bırakıldığı tahmin edilmektedir), bu yapı sayesinde bırakılan arazinin sürekli olarak başkalarına da aynı şekilde bırakılması sonucunda arazinin hiç sähipsiz kalmamasını (böylece Krala geçmemesini) veya miras yoluyla devredilmemesini sağlamıştır. Bu da Kralın gelirinde büyük bir azalmaya neden olmuştur. Aslında use yapısıyla ilgili olan ve daha önce bahsedilen bu iki önemli problem, trustın doğuşu için gerekli zemini oluşturmuştur. Bu problemlerden biri, common law kuralları çerçevesinde lehtarın haklarının ihlal edilmesi durumunda başvurabileceği hukuki bir yolun bulunmamasıdır. Diğer önemli problem ise, Kralın vergi gelirlerindeki büyük düşüştür. Netice olarak use ve trustın her ikisinde de devralan, mal varlığının yasal malikidir. Her ikisinde de lehtar menfaat hakkına sahip olmakla birlikte use’da lehtar common law mahkemelerinde tanınmazken, trustta tanınmaktadır. Diğer bir ifadeyle use’da yararlanan kişi hukuk yolundan yoksundur. Buna ek olarak use, genellikle pasifti. Yani yöneticinin (feoffee) mal varlığı üzerinde aktif bir görevi yoktu. Trust ise, genellikle aktiftir. Yani güvenilenin mal varlığı üzerinde aktif bir görevi vardır. Trustee, mal varlığını yararlanıcının çıkarları doğrultusunda yönetmek ve korumak zorundadır. bk. Kurtulan Güner, *Trust Kurumu ve Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*, 10-12, 21; Jones - JONES, “Uses and ‘Automatic’ Resulting Trusts of Freehold”, 97-114; Avini, “Origins of the Modern English Trust Revisited”, 1143-1147.
- 29 Avini, “Origins of the Modern English Trust Revisited”, 1139-1164; Sandor, “Attempts at Adoption of the Anglo-Saxon Trust”, 411-413; Sandor, “One The Emergence and Development of the Trust Legal Institution”, 95.

kazandı. 1868 yılından itibaren ise yatırımcılara sadece sabit faiz sunan *Foreign and Colonial Trust*'lar kuruldu. Böylece trust anonim şirketin alternatifi haline geldi. Geleneksel trustlarda, kurucu trustı kurduktan sonra devre dışı kalmaktadır. Modern trustlarda ise kurucu, trust şartnamesinde kendisine önemli ve esaslı karar verme yetkileri tanımak suretiyle mal varlığını kontrol etme yetkisini elinde bulundurmaya devam etmektedir. Diğer bir anlatımla lehtarlar menfaat sağlamak amacıyla tesis edilen geleneksel trustların aksine modern trustlar, serveti daha da artırmanın etkili bir aracı haline gelmiştir.³⁰

2. Trustın Kökenine İlişkin Teoriler

Trustın kökeni doktrinde tartışmalıdır. Bazı araştırmacılar, trustı İngiliz hukukuna özgü ve bu hukuk sistemi tarafından üretilmiş olan bir yapı olarak görmektedir. Ayrıca onlara göre trust, “İngiliz hukukunun en önemli başarısı” ve “İngiliz hukukunun en orijinal eseridir.”³¹ Diğer araştırmacılar ise, tarihsel olarak trusttan daha önce ortaya çıkmış olan kimi hukukî kurumların onu etkilemiş olabileceğini iddia etmektedir. Bu tartışmalar neticesinde trustın kökenine ilişkin üç teori ortaya çıkmıştır. Bunlar, Roma fideicommissum, Cermen salmannus, İslami vakıf teorileridir.³²

Roma fideicommissum teorisi, trustın kökenine dair en eski açıklamadır. 19. yüzyıla kadar bilim insanları tarafından bu teori benimsenmiş, ancak daha sonra salmannusun trusta ilham verdiği genel kabul görmüştür. Bununla birlikte bazı araştırmacılar, fideicommissum ile trust arasındaki benzerliklerin yalnızca yüzeysel olduğunu ileri sürmüşler, trusttan farklı olarak fideicommissumun sadece mülkiyet devrini ifade ettiğini belirtmişlerdir. İlaveten trustın aksine fideicommissumun ancak veraset yoluyla kurulabilen bir yapı olduğunu söylemişlerdir.³³ Öte yandan fideicommissum gibi, salmannus teorisi de trusta yüzeysel benzerliği nedeniyle eleştirilmiştir. Salmannus teorisini eleştirenlere göre salmannus adlı yasal yapıda mülkiyeti devralan kişi, trusttaki güvenilirnden ziyade İngiliz hukukundaki vasiyet tenfiz eden kişiye benzemektedir. Ayrıca, trusttan farklı olarak, bu yapıda lehtarların, taahhüdünü yerine getirmeyen güvenileni dava etme yetkisi yoktur. Son yüzyılda ise trustları etkileyen yapının İslam medeniyetindeki vakıf kurumu olduğu ifade edilmiştir. Bu teorinin savunucularına göre tarihsel ve yapısal olarak trusta en yakın olan kurum vakıftır. Zira trustın ortaya çıktığı dönemde İslam medeniyeti Batı medeniyetinden çok daha ileri bir seviyede idi. Dolayısıyla,

30 Sandor, “One The Emergence and Development of the Trust Legal Institution”, 93-96; Rebecca Lee, “The Evolution of the Modern International Trust: Developments and Challenges”, *Lowa Law Review* 7/3 (2018), 2077.

31 Sandor, “Attempts at Adoption of the Anglo-Saxon Trust”, 429.

32 Goudiosi, “Influence of the Islamic Law of Waqf on the Development of the Trust In England: The Case of Merton College”, 1240-1241; Avini, “Origins of the Modern English Trust Revisited”, 1140-1141; Andrew, “Breathing New Life into the Contemporary Islamic Waqf: What Reforms Can Figh Regarding Awqaf Adopt from the Common Law of Trusts without Violating Shari’ah?”), 510-511; Sandor, “Attempts at Adoption of the Anglo-Saxon Trust”, 414-429.

33 Goudiosi, “Influence of the Islamic Law of Waqf on the Development of the Trust In England: The Case of Merton College”, 1240-1244; Avini, “Origins of the Modern English Trust Revisited”, 1140-1142.

etkileşim yönü, daha gelişmiş olan medeniyetten daha az gelişmiş olan medeniyete doğru oldu. Sonuç olarak İslam, Batı'yı birçok yönden etkiledi ve Batı Rönesansı'nın ivme kazanmasında rol oynadı.³⁴

2.1. Roma Fideicommissum Teorisi

Güven anlamındaki fiducia, On iki Levha döneminden (MÖ 451-450) itibaren bilinen yasal bir kurum olup MÖ 2. yüzyılın başlarındaki Punic Savaşları sırasında önemli bir rol oynamıştır. Fiducianın gelişimi 14. yüzyıla kadar izlenebilmektedir. Fideicommissum, vasiyet eden, vasiyet edilen ve hak sahiplerinden oluşan üçlü bir yapıya sahiptir.³⁵

Fideicommissum'un miras hukukunun dışında nasıl işlediği bilinmemektedir. Fideicommissum sisteminde, mal sahibi para, gayrimenkul veya herhangi bir kişisel mülkünü devredilebilir. Öte yandan fideicommissum çok kısa süreliğine kurulabilmektedir. Bununla birlikte şartlı veya ölüme bağlanarak da yapılabilir. Fideicommissum'da mülkiyeti devreden kişi hak sahiplerini belirleyebilir. Ancak, lehtarlar kimliği belirli kişiler olmalıdır. Roma İmparatoru Justinianus bunu dört kuşakla sınırlamıştır.³⁶

Roma hukuku, güvenilirne devredilen mal varlığının yönetimine ve korunmasına ilişkin herhangi bir kural içermemektedir. Roma hukukuna göre güvenilir, mülk sahibi ile eşdeğerdir. Lehtarların ise gerek devredilen mülk üzerinde gerekse de güvenilirne karşı herhangi bir hakkı bulunmamaktadır.³⁷

Bu teoriye göre, bir kişinin mülkünü başkasına devrederek belirli bir hak sahibine mülk bırakmasının bir yolu olan fideicommissum, toprak mülkiyeti üzerindeki yasal kısıtlamaları aşmak için kilise üyeleri tarafından İngiltere'ye getirilmiştir. Hem fideicommissum hem trust, mülkiyetin üçüncü şahıslar aracılığıyla devri için tasarlanmıştır, her iki kurumun tarafları ve rolleri benzerdir.³⁸

2.2. Cermen Salmannus Teorisi

Salmannus, geçmişi 5. yüzyıla kadar uzanan bir araçtır. İlk olarak "Lex Salica" olarak bilinen Frank İmparatorluğu kanununda düzenlenmiştir. Fakat salmannusun teknik bir terim

34 Goudiosi, "Influence of the Islamic Law of Waqf on the Development of the Trust In England: The Case of Merton College", 1244-1247; Avini, "Origins of the Modern English Trust Revisited", 1141, 1157-1164; Andrew, "Breathing New Life into the Contemporary Islamic Waqf: What Reforms Can Figh Regarding Awqaf Adopt from the Common Law of Trusts without Violating Shari'ah?)", 510-512; Sandor, "Attempts at Adoption of the Anglo-Saxon Trust", 414-429.

35 Avini, "Origins of the Modern English Trust Revisited", 1147-1148; Sandor, "Attempts at Adoption of the Anglo-Saxon Trust", 414, 420.

36 Sandor, "Attempts at Adoption of the Anglo-Saxon Trust", 419.

37 Thomas, "Note on the Origin of Uses and Trusts", 162; Sandor, "Attempts at Adoption of the Anglo-Saxon Trust", 419-420.

38 Thomas, "Note on the Origin of Uses and Trusts", 162; Goudiosi, "Influence of the Islamic Law of Waqf on the Development of the Trust In England: The Case of Merton College", 1241-1242; Avini, "Origins of the Modern English Trust Revisited", 1150-1153; Andrew, "Breathing New Life into the Contemporary Islamic Waqf: What Reforms Can Figh Regarding Awqaf Adopt from the Common Law of Trusts without Violating Shari'ah?)", 510-512; Sandor, "Attempts at Adoption of the Anglo-Saxon Trust", 414-420.

haline gelmesi uzun bir zaman almıştır. Salmannus terimi yaklaşık olarak 1108 yılında ortaya çıkmıştır. Salmannus, bir kişinin kendisine mülk devreden kişinin özel isteklerini yerine getirmeyi kabul etmesiyle ortaya çıkan ilişkiyi ifade eder. Salmannus, pozitif hukuk tarafından asla tanınmayan veya uygulanmayan salt güvene dayalı bir ilişkidir.³⁹

Cermen eski hukukunda fideicommissum bilinmemekteydi. Ayrıca, vasiyet yoluyla mirasa izin verilmiyordu. Lex Salica'da fideicommissum benzeri düzenleme ile vasiyet yapmak isteyen kişiye yaşamı boyunca malını devretme hakkı verildi. Ayrıca bu kişi mal varlığını devrettiği kişiden, yaşamını yitirmesi durumunda malını üçüncü bir kişiye devretmesini isteyebilirdi. Böylece malın kendisine devredildiği salmann, malın mülkiyetini mülk sahibinin tayin ettiği kişiye iade edebiliyor ve mülk intikali gerçekleşmiş oluyordu.⁴⁰

Cermen toplumu salmannusu daha çok uzun mesafeli seyahatler ve ekonomik nedenlerden ötürü kullanmıştır. Söz gelimi Bavvera ve Frankonya gibi Frank İmparatorluğu'na bağlı bölgelerde gayrimenkul sahipleri genellikle bu gerekçeler sebebiyle arazilerini salmanna devrederdi. Cermen toplumunun bu yöneme başvurularının temel nedeni mallarını korumak ve kayıt altına almaktır.⁴¹

Salmannus teorisi ilk olarak Frederic William Maitland ve Oliver Wendell Holmes tarafından ortaya atılmıştır. Maitland ve Holmes'a göre İngiliz hukuku, Roma hukukundan çok Frank hukukuna benzemekte ve bu hukuk sisteminin izlerini taşımaktadır. Salmannus ve Salic hukukunun diğer unsurları İngiltere'ye 11. yüzyılda Norman Savaşları sırasında girmiş olup "trust" ile "salmannus" birçok açıdan⁴² birbirlerine benzemektedir.⁴³

2.3. İslami Vakıf Teorisi

İlk olarak 1900'lerin ortalarında ortaya atılan bu teoriye göre⁴⁴ trust, 13. yüzyılda Haçlı seferlerinden dönen Fransisken rahipleri tarafından batıya getirilmiştir. Özellikle Ortadoğu'da faaliyet gösteren bu rahipler, İslam coğrafyasında karşılaştıkları yenilikleri kendi bölgelerine aktarmışlardır. Örneğin St. Francis bunlardan biridir. Francis, uzun süre İslam topraklarında

39 Thomas, "Note on the Origin of Uses and Trusts", 162; Avini, "Origins of the Modern English Trust Revisited", 1149-1150; Sandor, "Attempts at Adoption of the Anglo-Saxon Trust", 421, 424.

40 Andrew, "Breathing New Life into the Contemporary Islamic Waqf: What Reforms Can Figh Regarding Awqaf Adopt from the Common Law of Trusts without Violating Shari'ah?"), 511; Sandor, "Attempts at Adoption of the Anglo-Saxon Trust", 421.

41 Sandor, "Attempts at Adoption of the Anglo-Saxon Trust", 422.

42 Söz gelimi trust gibi salmanus da bir mal varlığının belli bir amaç bir için bir başkasına devrini ifade eder. Trustdaki güvenilen gibi salmannın da bu amacı yerine getirme yükümlüğü bulunmaktadır. Salmanus kurumu hakkında detaylı bilgi için bk. Sandor, "Attempts at Adoption of the Anglo-Saxon Trust", 421-425.

43 Thomas, "Note on the Origin of Uses and Trusts", 162-163; Goudiosi, "Influence of the Islamic Law of Waqf on the Development of the Trust In England: The Case of Merton College", 1242-1244; Avini, "Origins of the Modern English Trust Revisited", 1153-1154; Andrew, "Breathing New Life into the Contemporary Islamic Waqf: What Reforms Can Figh Regarding Awqaf Adopt from the Common Law of Trusts without Violating Shari'ah?"), 511; Sandor, "Attempts at Adoption of the Anglo-Saxon Trust", 421-425.

44 Vakfın trustı etkilemiş olabileceğine işaret eden ilk bilim insanı Ann Van Wynen Thomas'ın belirttiğine göre bu teori, 1948 yılında Ortadoğu hukuku üzerine Amerika'nın Lenox kasabasında düzenlenen bir konferansta ortaya atılmıştır. bk. Thomas, "Note on the Origin of Uses and Trusts", 163.

kalmış ve vakıfları inceleme fırsatı bulmuştur. Ayrıca Haçlıların Ortadoğu’da güçlü olduğu bu dönem, vakıf kurumunun da en gelişmiş ve etkili olduğu dönemdi. Bu nedenle rahipler bu dönemde oldukça yaygın olan vakıfları inceleme fırsatına sahiplerdi. Rahipler katı dini yorumları nedeniyle başlangıçta mülk sahibi olmayı reddettiler. Ancak yoksulluk yeminlerine rağmen, hayatta kalmak ve dini faaliyetlerini sürdürmek için mülke ihtiyaçları vardı. Bu nedenle mülk sahibi oldular ve sahip oldukları mal varlıklarını korumak için güvendikleri kimselere devrettiler.⁴⁵

Öte yandan İngiltere Kralı II. Henry, Arapça konuşulan ülkelerdeki bilim insanlarıyla düzenli temas halindeydi. Bunlardan biri İngiliz bilim adamı Bath’lı Adleard’dır. Arap dünyasını inceleyen ilk Batılı bilim adamı olan Adelard, Sicilya’da eğitim görmüş ve birçok Arapça eseri batı diline tercüme etmiştir. Yine Morley’li Daniel, Ketton’lu Robert ve Blois’li Henry de bu bilim insanları arasındadır. İslam hukuk doktrininin İngiltere’ye taşınmasında Adleard gibi bu bilginler de önemli rol oynamışlardır.⁴⁶

3. Vakfın Tanımı ve Mahiyeti

Sözlükte “hapsetme, durdurma ve tutma” gibi anlamlara gelen vakıf,⁴⁷ teknik bir terim olarak “*Menfaati ibadullaha ait olur veçhile bir aynı, Cenâbi Hak’kın mülkü hükmünde olmak üzere temlik ve temellükten mahbus ve memnu kılmaktır.*”⁴⁸

Vakıf Allah’ın rızasını kazanmak için yapılır. Bu nedenle Allah’a yakınlık ve ibadet niteliği bulunmayan bir şeye vakıf geçerli olmaz. Vakfın, vâkıf (vakfın kurucusu), mütevellî (vakfın yöneticisi) ve mevkûfun aleyh/meşrûtun leh (vakfın lehtar) olmak üzere üç tarafı vardır. Vakıf teknik anlamda bir akit değil, tek taraflı kurulan hukuki bir işlemdir. Vakıf kurulduktan sonra vakfedilen mal, vâkıfın mülkünden çıkar ve herhangi bir insanın mülküne intikal etmeyip Allah’ın (kamunun) mülkü hükmüne girer. Vakfın kurulması için yararlanacak kişinin bilinmesi gerekmez, vakıf her durumda geçerlidir. Lehtarları belirlenmemiş vakıfların gelirleri fakirlerle sarf edilir.⁴⁹

45 Avini, “Origins of the Modern English Trust Revisited”, 1159; Andrew, “Breathing New Life into the Contemporary Islamic Waqf: What Reforms Can Fıqh Regarding Awqaf Adopt from the Common Law of Trusts without Violating Sharî’ah?”), 512.

46 Thomas, “Note on the Origin of Uses and Trusts”, 163-166; Goudiosi, “Influence of the Islamic Law of Waqf on the Development of the Trust In England: The Case of Merton College”, 1244-1246; Avini, “Origins of the Modern English Trust Revisited”, 1157-1163; Andrew, “Breathing New Life into the Contemporary Islamic Waqf: What Reforms Can Fıqh Regarding Awqaf Adopt from the Common Law of Trusts without Violating Sharî’ah?”), 511-514; Sandor, “Attempts at Adoption of the Anglo-Saxon Trust”, 425-428.

47 İsmail b Hammâd Cevherî, *es-Sihâh Tâcü’l-lugati ve sıhâhi’l-arabiyye* (Beyrut: Dâru’l-ilm li’l-melâyîn, 1987), 3/915; Ebû Muhammed (Ebû’s-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-‘Aynî, *el-Binâye fi şerhi’l-Hidâye* (Dâru’l-kütübi’l-‘ilmiyye: Beyrut, 2000), 7/422; Muhammed Emin b Ömer İbn Abidin, *Reddü’l-Muhtâr ale’-d-Durri’l-muhtâr* (Beyrut: Darü’l-fıkr, 1992), 4/337.

48 Karinabadizade Ömer Hilmi, *İthâfu’l ahlâfi ahkâmi’l evkâf* (Ankara: VGM Yayınları, 1977), 13. Vakıf hakkındaki başka tanımlar için bk. Ebû Muhammed (Ebû’s-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-‘Aynî, *el-Binâye*, 7/422; İbn Abidin, *Reddü’l-Muhtâr ale’-d-Durri’l-muhtâr*, 4/337; Ali Haydar Efendi, *Tertîbü’s-sunîf fi ahkâmi’l-vukûf* (İstanbul: Şirket-i Mürettebiye Matbaası, 1918), 6.

49 Ömer Hilmi, *İthâfu’l ahlâf*, 13, 25; Ali Haydar Efendi, *Tertîbü’s-sunîf*, 6-13; H. Mehmet Günay, “Vakıf” (TDV

Vakfedilen mal, bir başkasına satılamaz, hibe edilemez, rehin ya da ödünç olarak verilemez. Vakfeden, vakfın nasıl işleyeceğini ve vakfedilen malın kimlere ve ne şekilde dağıtılacağını kendisi tayin eder. Vakfedenin bu hususlardaki ifade ve koşullarını içeren, vakfın kurallarını belirleyen yazılı metne “vakfiyye” denir. Müteveli vâkıfın vekili mesabesinde olup vakfedenin belirlediği şartlara uygun olarak vakfı yönetir. Vâkıfın şartına muhalefet etmesi durumunda oluşan zararı gidermekle yükümlüdür.⁵⁰

4. Trust ile Vakıf Arasındaki Temel Benzerlikler ve Farklılıklar

Trust ile vakıf arasındaki benzerlik birçok hukukçu tarafından dile getirilmiştir. Mesela Henry Cattan, İngiliz trustının vakfa çok benzediğini ve muhtemelen ondan türediğini belirtmekte ve ikisi arasındaki benzerlikleri ortaya koymaktadır.⁵¹ Bir başka hukukçu Monica M. Gaudiosi de İngiltere’deki birçok kurumun varlığını vakfa borçlu olduğunu, İngiliz eğitim kurumlarının en mükemmeli olan Oxford’un da buna dahil olduğunu belirtir. Goudiosi’nin ifadesine göre modern literatürde İslam medeniyetinin Batı hukukuna etki etmiş olabileceği genellikle göz ardı edilmiş ve bunun bir sonucu olarak vakıf ile trust arasındaki etkileşimi az sayıda batılı hukukçu ciddi bir şekilde incelemiştir. Goudiosi’ye göre trustın kaynağı ne Roma ne de Cermen hukukudur. Aksine ona İslam hukuku kaynaklık etmiştir. Açıkçası trust, Roma fideicommissum ve Cermen salmannus’dan ziyade vakfa benzemektedir. 1264 yılında Oxford’da kurulan Merton Koleji örneğinde vakıf ve trust arasındaki benzerlikleri inceleyen Goudiosi, modern kolejlerin temeli kabul edilen Merton Koleji ile vakıflar arasında bazı belirgin benzerlikler tespit etmiş ve bu noktada şu ifadeleri sarf etmiştir: “Merton Tüzüğü Latince yerine Arapça yazılmış olsaydı, büyük olasılıkla bu kolej, vakıf olarak kabul edilirdi”.⁵² Benzer şekilde Gilbert P. Verbit, trusttan 500 yıl önce var olan vakıfların trustlara çok benzediğini bu nedenle trustın geçmişte hiçbir hukuk sisteminde var olmadığını iddia etmenin bariz bir hata olacağını söylemiştir.⁵³

Vakıf ile trust tarihsel, dini ve sosyo-ekonomik açılardan iki ayrı medeniyet muhitinde ortaya çıkıp gelişmiş kurumlar olsalar da aslında ikisi arasında kavram, yapı ve işlev açısından

İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2012), 476.

50 Ömer Hilmi, *İthâfu'l ahlâf*, 13; Ali Haydar Efendi, *Tertîbü's-sunûf*, 565; Günay, “Vakıf”, 478.

51 Cattan bu benzerliğin amaç ve yapı bakımından olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre bu araçların her ikisi de mülkiyet ve intifa hakkının birbirinden ayrılmasını, intifa hakkından sadece yararlanma hakkının lehtarlara verilmesini ve mutasarrıfın intifa hakkını hem şimdiki hem de gelecekteki lehtarlara devretme hakkını içermektedir. Ayrıca vâkıf, trust kurucusuna benzer, lehtarlar (hem şimdiki hem de gelecekteki) her iki kurumda mevcuttur. Müteveli ile trusteein rolleri birbirine oldukça yakındır. İngiliz hukukunda müteveli vakıf malının “yasal mülkiyet” hakkına sahiptir ve bu hak onun yatırım yapmasına olanak tanımaktadır. Ancak, trustee, trustı lehtarların menfaatine uygun olarak idare etmekle yükümlü olduğundan, nominal sahiplik statüsüne rağmen, mütevellinin rolüne benzer yetki ve sorumluluklara sahiptir. bk. Cattan, “The Law of Waqf”, 203-218. Cattan dışında George Makdisi de İslam ve Batının birçok benzer kurumu olduğunu, örneğin İngiltere’de *Inns of Court* olarak bilinen hukuk okullarının İslam coğrafyasındaki medreselere oldukça benzediğini ifade etmektedir. bk. Andrew, “Breathing New Life into the Contemporary Islamic Waqf: What Reforms Can Figh Regarding Awqaf Adopt from the Common Law of Trusts without Violating Shari’ah?”), 512.

52 Goudiosi, “Influence of the Islamic Law of Waqf on the Development of the Trust In England: The Case of Merton College”, 1231-1262.

53 Sandor, “Attempts at Adoption of the Anglo-Saxon Trust”, 425.

önemli ortak noktalar vardır. Her şeyden önce her iki kurumun ana hedefi benzerdir ve birbirleriyle örtüşmektedir. Zira hem vakıfta hem de trustta söz konusu mülk, belli kişilerin yararına veya genel bir hayır amacı için saklı tutulur ve onun kullanım hakkı veya gelirleri kendilerine tahsis edilir.⁵⁴

Vakıfta olduğu gibi, trusttada kurucu, kurucu tarafından belirli bir amaca tahsis edilmiş malvarlığı, onun idaresi ve yönetiminden sorumlu olan yönetici ile ondan yararlanan kişiler bulunmaktadır. Her iki sistemde kurucu, mülkünü tahsis ettikten sonra söz konusu malvarlığı onun mülkiyetinden çıkmaktadır. Vakıf ve trust yöneticisi, kurumu kurucunun belirlediği şartlara ve lehtarların menfaatine uygun olarak idare etmekle yükümlüdür. Ayrıca yönetici, kurum adına yaptığı sözleşmelerden ve haksız fiillerinden şahsen sorumludur. Buna ek olarak her iki kurumda da lehtar kurucu tarafından belirlenir ve kullanım hakkına sahiptir.⁵⁵

Öte yandan vakfın ebediyet anlayışı üzere kurulan bir yapı iken, trustta sürekliliğin yasak⁵⁶ olduğu ifade edilmektedir.⁵⁷ Ancak vakfın ebedi olması gerektiği noktasında İslam hukukçuları görüş birliği içerisinde değildir. Bu şart Hanefi hukukçular tarafından ileri sürülmüştür.⁵⁸ Maliki mezhebine göre ise süreli vakıf meşrudur.⁵⁹ Hatta Hanefilerin bile bu konuda hemfikir olmadığı görülmektedir. Söz gelimi Hanefi mezhebinin kurucu imamlarından Ebû Yusuf'un süreli vakıfları kabul ettiğine dair bir görüş aktarılmaktadır.⁶⁰ Buna ek olarak yukarıda da ifade edildiği gibi geçici olarak kurulma, bütün trustlar için geçerli bir şart değildir. İlk

- 54 Goudiosi, "Influence of the Islamic Law of Waqf on the Development of the Trust In England: The Case of Merton College", 1246.
- 55 Cattan, "The Law of Waqf", 213; Goudiosi, "Influence of the Islamic Law of Waqf on the Development of the Trust In England: The Case of Merton College", 1246-1247; Andrew, "Breathing New Life into the Contemporary Islamic Waqf: What Reforms Can Fiqh Regarding Awqaf Adopt from the Common Law of Trusts without Violating Shari'ah?", 508-517; Apaydın, "Common Law'da Trust Kavramı ve Civil Law'da Trust Alanında Güncel Gelişmeler", 1804; Yıldırım, "Common Law'da 'Trust'ın Kökeni Olarak İslami 'Vakıf' Kurumu", 355.
- 56 Trustta süreklilik yasağına dair bk. Barbara Hauser, *United States, Trusts in Prime Jurisdictions* (STEP, 2016), 441; Vurgo, *The Principles of Equity & Trusts*, 102; J.H.C. Morris - W.Barton Leach, *The Rule Against Perpetuities* (UK: Stevens & Sons Ltd, ts.), 14; Kurtulan Güner, *Trust Kurumu ve Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*, 27, 165; Istvan Sandor, "Remarks about the History of Foundations", *Journal on European History of Law* 8/1 (2021), 112.
- 57 Andrew, "Breathing New Life into the Contemporary Islamic Waqf: What Reforms Can Fiqh Regarding Awqaf Adopt from the Common Law of Trusts without Violating Shari'ah?", 508; Yıldırım, "Common Law'da 'Trust'ın Kökeni Olarak İslami 'Vakıf' Kurumu", 346.
- 58 Ebû Bekir b Mes'ûd el-Kâsânî, *Bedâ'i'u ş-sanâ'i' fi tertibi ş-şerâ'i'* (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-'ilmiyye, 1986), 6/220; Kemaluddin Muhammed b. Abdulvahid İbn Hümam, *Fethü'l-kadir* (Beyrut: Daru'l-fikr, ts.), 6/201; Sirâciüddîn Ömer b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısırî, *en-Nehru'l-Fâ'ik Şerhu Kenzü'd-Dekâik*, ed. Ahmet Azv el-İnaye (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-'ilmiyye, 2002), 3/317; Ömer Hilmi, *İthâfu'l-ahlâf*, 24; Ali Haydar Efendi, *Tertîbü's-sunûf*, 137; Muhammed Kadri Paşa, *Kanûnu'l-adli ve'l-insâflî'l-kadâi alâ müşkilâti'l-Evkâf* (Mekketü'l-Mükerrreme: el-Mektebetü'l-Mekkiyye, 2007), 30; Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Osmanlı Vakıf Hukukuna Giriş: Ahkâm-ı evkâf*, haz. Hamdi Çilingir (İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, 2020), 123-124.
- 59 Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman Ebu Zeyd Kayrevânî, *en-Nevâdir ve'z-ziyâdât alâ-mâfi'l-Müdevveneti min gayrihâ mine'l ümmühât* (Beyrut: Dâru'l Garbi'l İslâmî, 1999), 12/22-24; Şemsüddîn Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Arafе Desûkî, *Hâşiye ale ş-Şerhi'l-kebir* (Kahire: Dâru İhyâ-i Kütübî'l Arabiyye, ts.), 4/87.
- 60 İbn Hümam, *Fethü'l-kadir*, 7/199.

zamanlardaki trustların süreklilik arz ettiği, ayrıca bu kuralın ortaya çıkışından sonra bile hayır cihetine yönelik trustlarda sürekliliğin devam ettiği ifade edilmektedir.⁶¹ Dolayısıyla yalnızca vakıf için ebediyet şartını ileri süren Hanefi hukukçuların görüşleri dikkate alınsa bile erken dönemlerde özellikle de hayır cihetine yönelik trustlar ile vakıf arasında bu noktada bir fark olmadığı anlaşılmaktadır.

Trust, bazı konularda vakıftan ayrılmaktadır. Bunlar, devir işlemi gerçekleştirildikten sonra yöneticinin yasal olarak trustın mülki kabul edilmesi, trustta lehtarın malum olmasının gerekmesi ve trustın ekonomik bir gayeye yönelik olarak kurulabilmesidir.

Vakıf kurulduktan sonra vakfedilen mal, vakfedenin mülkiyetinden çıkar ve bir anlamda Allah'ın mülkü haline geldiği varsayılır.⁶² Dolayısıyla vakfın mütevellisi vakfedilen malın sahibi değildir, sadece vakfın yönetim ve denetiminden sorumludur.⁶³ Buna karşılık trustlarda devir işleminin gerçekleşmesinin ardından mal varlığı üçüncü bir kişiye intikal etmekte ve her ne kadar trustı kurucunun belirlediği şartlara uygun olarak ve lehtarın menfaatine yönetmesi gerekse de devir işlemi gerçekleştirildikten sonra bu kişi, trustın yasal sahibi kabul edilmektedir.⁶⁴

Vakfın geçerli bir şekilde kurulabilmesi için lehtarın malum olması şart değildir ve her hâlükârda vakıf sahihtir.⁶⁵ Ancak lehtarın belirlenmesi, trust için esastır. Trustın geçerli olabilmesi için ondan yararlanacakların bilinmesi gerekir.⁶⁶

Vakfın kuruluş amacı, “kurbet ve ibadet” olarak tanımlanmaktadır.⁶⁷ Bu, vakfın kamusal bir yarar sağlamayı ve kâr elde etmemeyi hedeflediği anlamına gelmektedir. Buna karşılık, ekonomik bir gayeye yönelik trust kurulabilir fakat bu amaç mutlaka lehtarların çıkarlarıyla uyumlu olmalıdır.⁶⁸

61 bk. Goudiosi, “Influence of the Islamic Law of Waqf on the Development of the Trust in England: The Case of Merton College”, 1246; Avini, “Origins of the Modern English Trust Revisited”, 1161; Andrew, “Breathing New Life into the Contemporary Islamic Waqf: What Reforms Can Fıqh Regarding Awqaf Adopt from the Common Law of Trusts without Violating Shari’ah?”), 499-500.

62 Ömer Hilmi, *İthâfu'l-ahlâf*, 13; Ali Haydar Efendi, *Tertibü's-sunûf*, 6-9. Bununla birlikte vakfın mülkiyeti noktasında başka görüşler de bulunmaktadır. Örneğin bazı İslam hukukçuları vakfın rakabe mülkiyetinin vâkıfta kalmaya devam ettiğini ancak malın menfaatinin temlik edildiğini, bazıları ise mülkün lehtara intikal ettiğini savunmaktadır. Vakfın mülkiyeti noktasında detaylı bilgi için bk. Hamdi Çilingir, *Hanefî Vakıf Hukukunda Gaye Unsuru* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014), 199.

63 Ömer Hilmi, *İthâfu'l-ahlâf*, 13; Yazır, *Osmanlı Vakıf Hukukuna Giriş: Ahkâm-ı evkâf*, 154.

64 Simon Gardner, *An Introduction to the Law of Trust*, 15; Graham Virgo, *The Principles of Equity & Trusts*, 17. Bununla birlikte yukarıda ifade edildiği gibi ilk dönemlerdeki trustların Canon Law'a (Kilise Hukuku)'uygun olarak kurulduğu ve trust mülkünün nihai sahibinin Mesih olduğu belirtilmektedir. bk. Andrew, “Breathing New Life into the Contemporary Islamic Waqf: What Reforms Can Fıqh Regarding Awqaf Adopt from the Common Law of Trusts without Violating Shari’ah?”), 510, 513. Buradan yola çıkarak vakıf ile ilk dönem trustları arasında mülkiyet noktasında önemli bir farklılık bulunmadığı söylenebilir.

65 Ali Haydar Efendi, *Tertibü's-sunûf*, 13. Bu konu hakkında Osmanlı Şeyhülislam fetvaları da bulunmakta olup örnek olarak bk. Minkarizâde Yahya Efendi, *Fetâvâ-yı Abdürrahîm*, der. Menteşzâde Abdürrahîm Efendi (İstanbul: Darü't-tibaati'l-ma'mure, 1827), 1/403; Yenişehirli, der. Mehmed Fikhi el-Aynî, *Behcetü'l-fetâvâ*, 236.

66 H. Pettit Philip, *Equity and the Law of Trusts* (United Kingdom: Oxford University Press, 2012), 57-58; Mohammad Abdullah, “Application of discretion and certainties in Waqf vis-a'-vis trust”, 522-524.

67 Ali Haydar Efendi, *Tertibü's-sunûf*, 6; Karınabadzade Ömer Hilmi, *İthâfu'l-ahlâf*, 25; Hamdi Çilingir, *Vakıfta Amaç: Hanefî Vakıf Hukuku Çerçevesi*, 107-115.

68 Andrew, “Breathing New Life into the Contemporary Islamic Waqf: What Reforms Can Fıqh Regarding Awqaf

Ancak söz konusu farklılıkların vakfın trusta kaynaklık ettiği tezi açısından önemli bir sorun teşkil etmediği ifade edilmektedir.⁶⁹ Hatta bu noktada Avisheh Avini şunu söyler: “*Vakıf ve trust arasındaki farklar bile ikisi arasındaki benzerliği vurgulamaktadır. Vakıf ve trust neredeyse aynı kurumlardır.*”⁷⁰

5. Vakıf Adına Borçlanma ile Trust Adına Borçlanmanın Karşılaştırılması

Vakıf adına borçlanma, İslam hukuku kaynaklarında “istidâne” terimiyle ifade edilir ve “el-istidâne ale'l-vakf” başlığı altında incelenir. İstidâne, vakfın yönetim organı olan mütevellinin vakıf adına borç almasını ifade eder. Ancak bu, vakfın tamiri gibi bir zaruret ortaya çıktığında ve onun karşılanması için vakıf adına borçlanma dışında bir çare kalmadığında başvurulabilecek bir yöntemdir. Mütevellî çoğunlukla vakfın fiziki yapısından, bazen de veresiye mal satın alma gibi sair ihtiyaçlarından dolayı istidâneye gereksinim duyar. Ancak anlaşıldığı gibi mütevellîye tanınan bu yetki sınırsız değildir. Zira mütevellî, bu borçlanmayı yalnızca vakfın içinde bulunduğu zaruret durumunu gidermeye veya ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek düzeyde yapabilir.⁷¹

Trustlarda da güvenilenin borç alması, son derece önemlidir. Zira güvenilen tarafından yapılan borçlanmalar, trustın gelecekteki işleyişi için kritik rol oynayabilir, onu ayakta tutabilmek için tek yol olabilir. Bu nedenle zaruri durumlarda güvenilenin trust adına borçlanması mümkündür. Bununla birlikte güvenilenin sınırsız borçlanma yetkisine sahip olması da trustın varlık ve menfaatlerini tehlikeye atabilir. Mahkemeler bu sebeple trust adına borçlanmayı belirli riskler içeren ve dikkatle yaklaşılması gereken bir yöntem olarak görmektedir. Dolayısıyla güvenilene borçlanma yetkisi verilmemesi trustın faaliyetlerini aksatabilirken, borçlanma noktasında mutlak serbestlik tanınması da trust için birtakım riskler oluşturabilir. Bu sebeple güvenilene trust adına sınırlı düzeyde borçlanma yetkisi tanınmıştır.⁷²

Vakıf hesabına borçlanma, mütevellinin tek başına yapabileceği hukuki bir işlem değildir. Mütevellî, ancak vakfın kurucusunun, vakıf adına borç alma hususunda onu yetkilendirmesi veya mahkemenin onay vermesi halinde vakıf adına borç alabilir. Bunun bir neticesi olarak mütevellî yalnız bu tür durumlarda almış olduğu borçları vakfın gelirlerinden ödeyebilir.

Adopt from the Common Law of Trusts without Violating Shari'ah?)”, 515; Kurtulan Güner, *Trust Kurumu ve Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*, 458.

69 Goudiosi, “Influence of the Islamic Law of Waqf on the Development of the Trust In England: The Case of Merton College”, 1246-1247; Avini, “Origins of the Modern English Trust Revisited”, 1161; Mohammad Abdullah, “Application of discretion and certainties in waqf vis-a-vis trust”, 529.

70 Avini, “Origins of the Modern English Trust Revisited”, 1161.

71 Burhânüddin Mahmûd b. Ahmed b. Abdilazîz el-Buhârî Burhânü'sh-Şerîa, *el-Muhîtü'l-burhânî fi'l-fikhi Nu'mânî*, ed. 'Abdü'l-Kerim Sâmi el-Cündî (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 2004), 6/148; Burhânüddin İbrâhîm b. Mûsâ b. Ebî Bekr b. Alî ed-Dımaşkî Trablusî, *el-İs'âf fi'ahkâmî'l-evkâf* (Matbaat-ü Hindiyeye, 1902), 1/57; Muhammed Emin b Ömer İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtâr ale'd-Durri'l-muhtâr* (Beyrut: Darü'l-fikr, 1992), 4/439. İlgili konudaki fetva örnekleri için bk. Zekeriyazâde Yahya Efendi, *Fetâvâ-yı Yahyâ Efendi*, der. Esîrî Mehmed Efendi el-Bursevî (Fetva Emini) vr. 108a; Yenişehirli, der. Mehmed Fikhi el-Aynî, *Behcetü'l-fetâvâ*, 254.

72 Hughes, “A Trustee's Borrowing Power”, 1.

İzinsiz olarak borç aldığı anda ise vakfa rücu edemez, aldığı borcu kişisel mal varlığından ödemek zorundadır.⁷³

Mütevelli, vakfın ihtiyaçlarını gidermek amacıyla halktan, vakıf personelinden veya vakıf lehtarlarından borç alabileceği gibi ister geri almak koşuluyla ister koşulsuz olarak şahsi malvarlığında bu noktada kullanabilir. Şahsi mal varlığından vakfın tamir, yeniden inşa gibi zaruri ihtiyaçlarını karşılayabilir, personelinin maaş ödemesini yapabilir. Fakat bu işlemleri gerçekleştirebilmesi için borçlanmada olduğu gibi kendisine bu noktada yetki verilmiş olması gerekir. Zira ancak izin dahilinde yapması durumunda vakıf için yaptığı masrafı vakfın gelirlerinden tahsil edebilir. Kendi başına, yetkisiz ve izinsiz olarak vakıf adına harcama yapması durumunda ise vakfa rücu edemez, yaptığı harcama teberru kabul edilir.⁷⁴

Vakıflarda olduğu gibi trustlarda da güvenilen, kurucunun yetkilendirmesi halinde trust adına borç alabilir ve borcu trust gelirinden ödeyebilir. Aynı durum mahkemenin bu konuda güvenilene yetki vermesi halinde de geçerlidir. Bununla birlikte vakıflardan farklı olarak tamamının reşit ve ehliyetli olması halinde lehtarlar, kurucu açıkça yetki vermemiş olsa dahi, güvenilenin trust için borç almasına izin verebilirler. Ayrıca trustlarda güvenilen, borca teminat olarak trust mülkünü ipotek edebilir, rehin verebilir. Teminatlı ve teminatsız borçlanma arasındaki temel fark, birincisinde alacaklının doğrudan trust varlıklarına başvurabilmesi, ikincisinde ise bunu yapamamasıdır.⁷⁵ Vakıf mütevellisinin ise borca karşılık vakıf mülkünü rehin veya ipotek olarak gösterme yetkisi bulunmamaktadır.⁷⁶ Muhtemelen iki kurum arasındaki bu farklılık, vakıfların aksine trustlarda yöneticinin rakabe mülkiyetine sahip olmasının bir sonucudur.

Öte yandan güvenilen, trust çalışanlarına şahsi mülkünden ödeme yapmak zorunda değildir. Bununla birlikte güvenilen, trusta ait bir borcun ödemesini kişisel mal varlığından yapması durumunda trusttan tahsilat yapabilir. Keza güvenilen, kendisine devredilen trustın idaresi sırasında ortaya çıkan yükümlülükleri şahsi malından karşıladığında da trusta rücu hakkına sahiptir.⁷⁷ Ancak güvenilenin trusttan tahsilat yapabilmesi için trust kurucusu veya mahkeme

73 Ebü'l'ula Mardin, *Ahkâm-ı evkâf* (İstanbul: Dârülfunun Matbaası, 1924), 190; Karınabadzade Ömer Hilmi, *İthâfî'l-ahlâf*, 98.

74 Burhânü's-Şeria, *el-Muhitü'l-burhâni fi'l-fikhi Nu'mânî*, 6/148; Kemaluddin Muhammed b. Abdulvahid İbn Hümmam, *Fethü'l-kadir* (Beyrut: Daru'l-fikr, ts.), 6/240; Ebü Muhammed Gıyâsüddîn Gânim b. Muhammed el-Bağdâdî İbn Ganim, *Mecma'u'd-damânât fi mezhebi'l-İmâmi'l-A'zam Ebî Hanîfe en-Nu'mân* (Kahire: Daru'l-kitabi'l-İslami, ts.), 326. Konuyla ilgili fetvalar için bk. Cîvizâde, *Mecmûatü'l-fetâvâ (Tahrîrât)* vr. 160; İbn Nüceym, *Fetâvâ İbn Nüceym*, der. Şemseddin Muhammed b. Abdullah b. Ahmed b. Muhammed el-Gazzi el-Hanefî et-Timurtâşî (Bulak, 1904), vr. 121; Çatalcalı, *Fetâvâ-yı Ali Efendi* 1/217; Remlî, *Fetâvâ-yı Hayriyye*, 131, 208; Sunullah b.Halil (der.), *Mecmûa-i Mesâil-i Fikhiyye*, vr. 96; Abdürrahim el-Makdisî, *el-Fetâva 'r-Rahîmiyye*, der. Muhammed el-Lutfî, vr. 32-a-b; Ankaravî Mehmed Emin Efendi, *Fetâvâ-yı Ankaravî*, 225.

75 Scott, "Liabilities Incurred in the Administration of Trusts", 736-741; Hughes, "A Trustee's Borrowing Power", 1-2.

76 Burhânpûrlu Şeyh Nizâm vd., *el-Fetâva'l-Hindîyye* (Bulak: el-Matba'atü'l-kübra el-emîriyye, 1310), 2/420; Ali Haydar Efendi, *Dürrü'l-hukkâm şerhu Mecelleti'l-ahkâm*, haz. Osman Erdem - Raşit Gündoğdu, 2/66; Muhammed Emîn b. 'Ömer b. 'Abdil'aziz el-Hüseynî ed-Dimaşkî İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr (Haşiyetü İbn Âbidîn)*, haz. Adil Ahmed Abdü'l-Mevcûd (Kahire: Âlemü'l-kütüb, 2003), 4/352.

77 Scott, "Liabilities Incurred in the Administration of Trusts", 731-734.

tarafından bu noktada kendisine yetki verilmiş olması gerekir. Aksi takdirde, buna hakkı yoktur.⁷⁸ Normal şartlar altında güvenilirne yapılan geri ödemeler, trusttan elde edilen gelirden yapılır. Ancak gelir yetersiz ise trust ana parasından da ödeme yapılması mümkündür. Ayrıca vakıflardan farklı olarak trustlarda güvenilir, alacağını tahsil edene kadar trustı teslim etmeyebilir. Başka bir deyişle, geri ödeme hakkını güvence altına almak için trustın hem gelirini hem de mal varlığını rehin alabilir. Hatta bu durumda güvenilenin şahsi alacaklıları da doğrudan trusta başvurarak tahsilat yapabilirler.⁷⁹

Vakıf adına borçlanmada borcun sorumlusu mütevellidir. Vakfın zimmeti olmadığı için borç, mütevellinin zimmetinde sabit olur. Her ne kadar vakıftan yararlananların zimmetleri mevcut olsa da sayılarının çokluğu nedeniyle onlar borçtan sorumlu tutulamazlar. Bu nedenle vakfa borç verenler borcun ödemesi ile ilgili bir problem yaşadıklarında muhatapları mütevellidir ve yalnızca onu dava edebilirler.⁸⁰

Trustlarda da güvenilenin trust adına aldığı borçtan trust mülkü ya da lehtar değil, bizzat güvenilir sorumludur. Nitekim İngiliz mahkemelerinde görülen bazı davalarda da güvenilenin trust adına aldığı borçtan şahsen sorumlu olmamasına yönelik talebinin geçersiz ve kabul edilemez olduğuna karar verilmiştir.⁸¹ Güvenilen tarafından trust adına yapılan sözleşmelerden de trust ya da lehtar değil güvenilir sorumludur. Bu nedenle trust alacaklıları, borç noktasında trust ya da lehtar aleyhine değil, yalnızca güvenilen aleyhine dava açabilir.⁸²

Sonuç

İslam hukukundaki vakıf ile batı hukukundaki trust, özellikle de erken dönem trustları yapı, işlev ve amaç açısından birbirine oldukça benzemektedir. Esasen bu benzerlik, vakıf ve trust yöneticilerinin idaresinden sorumlu oldukları kurum adına borçlanma yetkileri arasında da açık bir şekilde görülmektedir.

Zira vakıf adına borçlanma gibi trust adına borçlanma da ilgili kurumun işlevselliğini yitirmemesi için başvuru bir yöntemdir. Diğer bir deyişle her ikisinin de hareket noktası ortaktır. Her iki sistemde de borçlanma yoluna ancak başka bir finansal araç bulunamadığında gidilebilir. Ayrıca vakıfta olduğu gibi trust adına borçlanmada da yöneticinin sınırlı bir borçlanma yetkisi bulunmaktadır. İki borçlanma yönteminde de yöneticiler ancak ihtiyaç oranında

78 Scott, "Liabilities Incurred in the Administration of Trusts", 725-727.

79 Scott, "Liabilities Incurred in the Administration of Trusts", 727-728.

80 Zeynüddin b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısrî İbn Nüceym, *el-Bahrü 'r-râ'ik şerhu Kenzi 'd-dekâik ve Minhatü 'l-hâlik ve tekmiletü 'l-Türî* (Kahire: Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmi, ty.), 5/227; Muhammed Emin b. Ömer b. Abdilaziz el-Hüseynî ed-Dımaşkî İbn Âbidîn, *el-'Ukûdü 'd-dürriyye fî tenkîhi 'l-Fetâva 'l-Hâmidîyye* (Dâru'l-Ma' rife, ts.), 1/221-223. Bu konudaki fetvalar için bk. Minkarizâde Yahya Efendi, *Fetâvâ-yı Abdürrahîm*, 452, 477; Sunullah Efendi (der.), *Mecmûa-i Mesâil-i Fıkhiyye*, vr. 96a-b; Remlî, *el-Fetâvâ 'l-Hayriyye fî nef'i 'l-berîyye*, 80, 132; Yenişehirli Abdullah Efendi, *Behcetü 'l-fetâvâ*, 254; Ataullah Mehmed Efendi (Şerifzâde), *er-Revâiyü 'z-zekiyye*, vr. 76a; Muhammed Lutfî, *el-Fetâva 'l-Muhammedîyye*, 44230/22985, 2011, vr. 31a-b; Erzurumî, *Sefînetü 'l-fetâvâ*, İstanbul Müftülüğü Ktp., 169, vr. 1/147b.

81 Scott, "Liabilities Incurred in the Administration of Trusts", 739.

82 Scott, "Liabilities Incurred in the Administration of Trusts", 737; Hughes, "A Trustee's Borrowing Power", 1-2.

borçlanabilir. Öte yandan yöneticiler borç alma işlemini tek başlarına gerçekleştirmezler. Borç alabilmeleri için kurucunun veya mahkemenin bu noktada onlara yetki vermesi gerekir. Yöneticiler ancak izin dahilinde borçlandıkları vakit borcun ödemesini sorumlu oldukları kurumların gelirinden tahsil edebilirler. Bunların yanı sıra hem trustta hem de vakıfta yöneticiler kurumun ihtiyaçlarını kendi şahsi mallarından da karşılayabilirler. Ancak borçlanmada olduğu gibi şahsi mallarından yaptıkları harcamalarda da izin almış olmaları gerekmektedir, aksi halde ilgili kurumlardan tahsilat yapamazlar. Son olarak vakıf adına borçlanma ve trust adına borçlanmada kurumlar ya da hak sahipleri değil, yöneticiler şahsen sorumludur. Bu açıdan gerek vakıf ve gerekse trustta borcun ödenmesi noktasında bir problem yaşandığında alacaklıların muhatabı yöneticidir ve alacaklılar yalnızca ona karşı dava açabilirler.

Bununla birlikte trust adına borçlanma bazı açılardan vakıf adına borçlanmadan ayrılmaktadır. Vakfın aksine trustta lehtarlar yöneticiye trust adına borçlanma noktasında izin verebilirler. Trustta yönetici, borca teminat olarak trust mülkünü ipotek edebilir ve rehin verebilir, trust için yaptığı şahsi harcamalarını geri tahsil etmek için trustı ve gelirlerini alıkoyabilir, ayrıca geri ödemeleri trust gelirlerinin yanı sıra trustın kendisinden de yapılabilir. Vakıf mütevellisinin ise bu yönde yetkileri bulunmamaktadır. İlaveten trustın ihtiyaçlarını kendi bütçesinden karşılaması durumunda yöneticinin şahsi alacaklıları doğrudan trusta müracaat edebilirler.

Sonuç olarak bu inceleme, İslam dünyasındaki vakıf ile batıdaki trust arasında bazı farklılıklar olmakla birlikte önemli ortak yönlerin bulunduğunu ve literatürde trustın kökenini açıklamak için geliştirilmiş olan vakıf teorisinin büyük oranda geçerli olduğunu doğrulamaktadır. Ayrıca bu durum, Batı ile İslam dünyası arasında ciddi bir fikirsel alışverişin bulunduğuna ve İslam hukukunun bu açıdan İngiliz hukuk sistemini etkilemiş olabileceğine işaret etmektedir. Bu hukuk sistemleri arasındaki fikirsel alışverişin daha fazla araştırılması, onlar arasında henüz tespit edilmemiş başka etkileşim noktalarını da ortaya çıkaracaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Ali Haydar Efendi. *Dürrü'l-hukkâm şerhu Mecelleti'l-ahkâm*. haz. Osman Erdem - Raşit Gündoğdu. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2017.
- Ali Haydar Efendi. *Tertibü's-sunûfi ahkâmi'l-vukûf*. İstanbul: Şirket-i Mürettebiye Matbaası, 1918.
- Andrew, White. "Breathing New Life into the Contemporary Islamic Waqf: What Reforms Can Fiqh Regarding Awqaf Adopt from the Common Law of Trusts without Violating Shari'ah?" 41/3 (2006), 497-527.
- Apaydın, Eylem. "Common Law'da Trust Kavramı ve Civil Law'da Trust Alanında Güncel Gelişmeler". *Legal Hukuk Dergisi* 14/160 (2016), 1791-1838.

- Avini, Avisheh. "Origins of the Modern English Trust Revisited". *Tulane Law Review* 70/4 (1996 1995).
- Bordwell, Percy. "The Repeal of the Statute of Uses". *The Harvard Law Review Association* 39/4 (1926), 466-484.
- Böckli, Peter. *Der angelsächsische Trust- Zivilrecht und Steuerrecht*. Zürich: Dike Verlag, 2007.
- Burhânpûrlu Şeyh Nizâm vd. *el-Fetâva'l-Hindiyye*. Bulak: el-Matba'atü'l-kübra el-Emîriyye, 1310.
- Burhânü's-Şerîa, Burhânüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Abdilazîz el-Buhârî. *el-Muhîtü'l-burhânî fi'l-fikhi Nu'mânî*. ed. 'Abdü'l-Kerim Sâmi el-Cündî. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-'ilmiyye, 2004.
- Cattan, Henry. "The Law of Waqf". *Herbert Law in the Middle East*. 212-218. Washington, 1955.
- Cevherî, İsmail b Hammâd. *es-Sihâh Tâcü'l-lugati ve sıhâhü'l-arabiyye*. Beyrut: Dâru'l-ilm li'l-melâyîn, 1987.
- Çatalcalı, Şeyhülislam Ali Efendi. *Fetâvâ-yı Ali Efendi*. İstanbul Belediyesi, Atatürk Kitaplığı, B/20.
- Çilingir, Hamdi. *Hanefî Vakıf Hukukunda Gaye Unsuru*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014.
- Çilingir, Hamdi. *Vakıfta Amaç: Hanefî Vakıf Hukuku Çerçevesinde Bir Araştırma*. İstanbul: İktisat Yayınları, 2018.
- Çivizâde, Muhyiddin Mehmed Efendi. *Mecmûatü'l-fetâvâ (Tahrîrât)*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Kılıç Ali Paşa, 496.
- Desûkî, Şemsüddîn Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Arafe. *Hâşiye ale's-Şerhi'l-kebîr*. Kahire: Dâru'ihyâ-i kütübi'l-arabiyye, ts.
- Ebü Muhammed (Ebü's-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-'Aynî. *el-Binâye fî şerhi'l-Hidâye*. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-'ilmiyye, 2000.
- Ebü'l'ula Mardin. *Ahkâm-ı evkâf*. İstanbul: Dârulfunun matbaası, 1924.
- Friedmann, W.- Ansay, T. "Tüzel Kişilik Nazariyeleri ve Tatbikat". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 15/1 (1958).
- Gardner, Simon. *An Introduction To The Law of Trusts*. Oxford University Press, 2011.
- Goudiosi, Monica M. "Influence of the Islamic Law of Waqf on the Development of the Trust In England: The Case of Merton College". *University of Pennsylvania Law Review* 136 (1988).
- Günay, H. Mehmet. "Vakıf". 475-479. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2012.
- Hauser, Barbara. *United States, Trusts in Prime Jurisdictions*. 431-450. STEP, 4. baskı., 2016.
- Hayton, David vd. *Underhill and Hayton Lavv Relating to Trust and Trustees*. LexisNexis, 9. basım., 2016.
- Hughes, R.A. "A Trustee's Borrowing Power". *University of the South Pacific*.
- İbn Abidin, Muhammed Emin b Ömer. *Reddü'l-Muhtâr ale'd-Durri'l-muhtâr*. Beyrut: Darü'l-fikr, 1992.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dımaşkî. *el-'Ukûdü'd-dürriyye fî tenkîhi'l-Fetâva'l-Hâmidîyye*. Dâru'l-ma'rife, ts.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emîn b. 'Ömer b. 'Abdil'azîz el-Hüseynî ed-Dımaşkî. *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr (Haşiyetü İbn Âbidin)*. haz. Adil Ahmed Abdü'l-Mevcûd. Kahire: Âlemü'l-kütüb, 2003.
- İbn Ganim, Ebü Muhammed Gıyâsüddîn Gânim b. Muhammed el-Bağdâdî. *Mecma'u'd-damânât fî mezhebi'l-İmâmî'l-A'zam Ebî Hanîfe en-Nu'mân*. Kahire: Daru'l-kitabi'l-İslami, ts.
- İbn Hümam, Kemaluddin Muhammed b. Abdulvahid. *Fethü'l-kadir*. Beyrut: Daru'l-fikr, ts.
- İbn Nuceym, Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısırî. *el-Bahrü'r-râ'ik şerhu Kenzi'd-dekâik ve Minhatü'l-hâlik ve tekmiletü'l-Türî*. Kahire: Dâru'l-kitâbi'l-İslâmî, ty.

- İbn Nüceym, Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısrî. *Fetâvâ İbn Nüceym (el-Fetâva'z-Zeyniyye fi fikhi'l-Hanefiyye)*, haz. Şemseddin Muhammed b. Abdullah b. Ahmed b. Muhammed el-Gazzi el-Hanefî et-Timurtâşî. Bulak, 1904.
- Jones, N.G.- JONES, NEIL. "Uses and 'Automatic' Resulting Trusts of Freehold". *Cambridge University Press on behalf of Editorial Committee of the Cambridge Law Journal* 71/1 (2013).
- Karinabadizade Ömer Hilmi. *İthâfû'l ahlâf fi ahkâmi'l-evkâf*. Ankara: VGM Yayınları, 1977.
- Kâsânî, Ebû Bekir b Mes'ûd el-. *Bedâ'î'u ş-sanâ'î fi tertibi'ş-şerâ'î*. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-'ilmiyye, 1986.
- Kayrevânî, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman Ebu Zeyd. *en-Nevâdir ve 'z-ziyâdât alâ-mâfi'l-Müdeveneti min gayrihâ mine'l-ümmühât*. Beyrut: Dâru'l Garbi'l İslâmî, 1999.
- Kurtulan Güner, Gökçe. *Trust Kurumu ve Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü Özel Hukuk Doktora Programı, Doktora Tezi, 2019.
- Lee, Rebecca. "The Evolution of the Modern International Trust: Developments and Challenges". *Lowa Law Review* 7/3 (2018).
- Lutfî, Muhammed. *el-Fetâva'l-Muhammediyye fi mezhebi'l-Hanefiyye. el-Fıkhu'l-Hanefiyye*. Kütüphanetü'l-Ezheriyye, 44230/22985.
- Minkarîzâde Yahya Efendi. *Fetâvâ-yı Abdürrahîm*. haz. Menteşzâde Abdürrahim Efendi. İstanbul: Darü't-tabaati'l-ma'mure, 1827.
- Mohammad Abdullah. "Application of discretion and certainties in waqf vis-a'-vis trust". *Trusts & Trustees* 21/5 (2015), 520-529.
- Morris, J.H.C. - Leach, W.Barton. *The Rule Against Perpetuities*. UK: Stevens & Sons Ltd, 2. baskı., ts.
- Muhammed Kadri Paşa. *Kanûnu'l-adli ve'l-insâf li'l-kadâi alâ müşkilâti'l-Evkâf*. Mekketü'l-mükerrerme: el-Mektebetü'l-Mekkiyye, 2007.
- Penner, James E. *The Law of Trusts*. Oxford University Press, 2016.
- Philip, H. Pettit. *Equity and the Law of Trusts*. United Kingdom: Oxford University Press, 2012.
- Remlî, İbrahim b. Süleyman el-Cînîni. *el-Fetâvâ'l-Hayriyye fi nef'i'l-beriyye*. Bulak: el-Matbaatü'l-kübra'l-miriyye, 1300.
- Sandor, Istvan. "Attempts at Adoption of the Anglo-Saxon Trust". *Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eotvos Nominatee: Sectio Iuridica* 55 (2014), 411-464.
- Sandor, Istvan. "One The Emergence and Development of the Trust Legal Institution". *Journal on European History of Law* 7/2 (2016), 80-96.
- Sandor, Istvan. "Remarks about the History of Foundations". *Journal on European History of Law* 8/1 (2021), 105-112.
- Sirâcüddîn 'Ömer b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısrî. *en-Nehru'l-fâ'ik şerhu Kenzû'd-dekâik*. ed. Ahmet Azv 'İnaye. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-'ilmiyye, 2002.
- Suleiman, Haitam. "The Islamic Trust waqf: a Stagnant or Reviving Legal Institution?" *Electronic Journal of Islamic and Middle Eastern Law (EJIMEL)* 4 (2016), 27-43.
- Sunullah el-Hanefî, b. Ali b. Halil (der.). *Mecmûa-i mesâil-i fikhiyye*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Aşir Efendi, 403.
- Temizer, Nihan Cihan. "Vakıf Sistemi: Osmanlı ve Batı Karşılaştırması". *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies* 2 (2021), 141-162.

- Thomas, Ann Van Wynen. "Note on the Origin of Uses and Trusts". *Southwestern Law Journal* 3/2 (1949), 162-167.
- Tablusi, Burhânüddin İbrâhîm b. Mûsâ b. Ebî Bekr b. Alî ed-Dîmaşkî. *el-İs 'âfî ahkâmi'l-evkâf*. Matbaat-ü Hindiyye, 2. Basım, 1902.
- Virgo, Graham. *The Principles of Equity & Trusts*. Oxford University Press, 2018.
- W. Scott, Austin. "Liabilities Incurred in the Administration of Trusts". *Harvard Law Review* 28/8 (1915), 725-741.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Osmanlı Vakıf Hukukuna Giriş: Ahkâm-ı evkâf*. haz. Hamdi Çilingir. İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, 2020.
- Yenişehirli, der. Mehmed Fıkhi el-Aynî, Şeyhülislam Ebu'l-Fazl Abdullah Efendi. *Behcetü'l-fetâvâ*. haz. Süleyman Kaya v.dğr. İstanbul: Klasik Yayınları, 2011.
- Yıldırım, Şahban. "Common Law'da 'Trust'ın Kökeni Olarak İslami 'Vakıf' Kurumu". *TAAD* 53 (2023).
- Zekeriyyazâde Yahya Efendi. *Fetâvâ-yı Yahyâ Efendi*. haz. Esîri Mehmed Efendi el-Bursevî (Fetva Emîni). İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 1087.
- İstanbul Kadı Sicilleri İstanbul Mahkemesi 25 Numaralı Sicil (H. 1179-1180 / M. 1765-1767)*. haz. Salih Kahrîman – Mümin Yıldıztaş; İstanbul: Kültür AŞ., 2019.
- İstanbul Kadı Sicilleri Rumeli Sadâreti Mahkemesi 21 Numaralı Sicil (1002-1003/1594-1595)*. haz. Rasim Erol, Hüseyin Kılıç. İstanbul: İSAM Yayınları, 2011.

